

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТОВНИХ ХАРАКТЕРИСТИК Я-ОБРАЗУ МОЛОДИХ ЖІНОК СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Муравйова В. Д.

Наук. керівн. – д. психол. н., проф. Євдокімова О. О.

Харківський національний університет внутрішніх справ

Актуальність проблеми Вивчення проблеми гендерної проблематики у сучасному суспільстві є своєчасним та дуже важливим завданням, обумовленим тим, що одним з гострих соціально-психологічних питань в Україні є наявність жорстких гендерних стереотипів (як правило, патріархальних), які призводять до формування неконструктивних гендерних установок людей та до розвитку гендерних конфліктів. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків», націлений на досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах діяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівноправ'я було прийнято у 2005 р. [1], втім зміни у свідомості пересічних громадян щодо гендерного рівноправ'я є повільними. Найбільш чутливими до змін є молодь. Швидкі перетворення в соціумі тягнуть за собою незворотні зміни в психіці людини, докорінно змінюють її погляди. Все це певним чином впливає на особливості набуття і володіння людиною гендерної ідентичності, свого я-образу [2, 3]. У межах гендерного підходу, що включає теорію й методологію фемінізму, соціально-конструктивістські уявлення про розвиток соціально-психологічної статі, розроблених в закордонній і вітчизняній соціології й психології статі, гендерний я-образ розглядається як результат складного біологічного, соціального й психологічного розвитку особистості в конкретних соціальних умовах, про що йдеться в роботах В.П.Агеєва, Дж. Батлер, С. Бем, О.І.Горошко, Н.В. Лавриненко, О. А. Луценко, Л. В. Малес, Т. М. Мельник, С.М. Оксаминта, Л.О.Смоляр, М.М,Скорік, Л.О. Шевченко, Н.Д.Чухим та ін. [4].

Мета дослідження: вивчити гендерні особливості змістовних характеристик я-образу молодих жінок України.

Методи дослідження: тестування, анкетування.

Вибірка дослідження: у дослідженні брало участь 87 дівчат, студентки та курсантки ХНУВС у віці 19-23 років, оскільки саме у цьому віці більшість дівчат вступають в «доросле життя», навчаються в університеті, обирають трудову діяльність, створюють сім'ю, і вивчення гендерної ідентичності саме в цьому періоді стає актуальнішим.

За методикою Сандри Бем [5], яка дозволяє виявити схильність до певного стереотипу у поведінці, досліджувані розділилися на три групи:

група фемінінних досліджуваних (17 осіб), група маскулінінних досліджуваних (28 осіб) і група андрогінних досліджуваних (42 особи). Самою чисельнішою виявилася група молодих жінок з андрогінною моделлю поведінки, що свідчить про їх свободу від статевої типізації, визнання за собою права на вибір діяльності без прив'язки до традиційних норм соціуму, самостійність, високу соціальну активність. Наступною за кількістю осіб є група з маскулініною моделлю поведінки, які цінують авторитет сили, орієнтовані на високі індивідуальні досягнення, прагнуть до лідерства. Щоправда, з 28 дівчат 21 носила погони курсантки (2 та 3 курси). Найменшою була група фемінінних дівчат, тобто тих, хто свідомо поділяє наявні стереотипи суспільстві щодо жінок та чоловіків.

В ході дослідження молодим жінкам пропонувалося заповнити методику «Хто я?», розроблену представниками інтеракціоністської орієнтації М. Куном і Т. Макпартлендом. Дана методика дозволяє виявити роль гендерних характеристик в структурі Я-образу особистості, а також вивчити змістовні характеристики ідентичності особистості. Відповідаючи на питання «хто я?» жінка указує ролі і характеристики - визначення, з якими вона себе співвідносить, ідентифікує, тобто з соціальним статусом і тими рисами, які, на її думку, зв'язуються з нею. При аналізі даних нами також були виділені визначення, соціальних ролей і індивідуалізованих характеристик

Дані, отримані в результаті проведення методики «Хто я?» і які представлені в таблиці 1.

Проведенедослідженнясвідчить про те, що у опитуваних молодих жінок фемінінного типу достовірно частіше представлені в структурі я-образу соціальні ролі і сімейні ролі. Також достовірно частіше, в структурі я-образу фемінінних дівчат представлені особові риси, що традиційно приписуються образу жінки (я - дбайлива, залежна, ніж мрійлива, чутлива).

Не виявлено достовірних відмінностей в самовизначеннях маскулінінних і андрогенних дівчат за шкалою соціальних ролей, і включених в неїсімейних, професійних і інших соціальних ролей. У групі дівчат маскулінінного і в андрогенного типів достовірно частіше, ніж в групі фемінінних дівчат в змісті я-образу переважають індивідуалізовані характеристики. У самовизначеннях дівчат маскулінінного типа достовірно частіше присутні маскулініні характеристики, чим в групі дівчат андрогінного і фемінінінного типів. Серед дівчат андрогінного типу достовірно частіше, ніж в групах маскулінінних і фемінінних дівчат в самовизначеннях домінують нейтральні характеристики.

Таблиця 1

Гендерні характеристики в структурі Я-образу молодих жінок, ($X \pm \sigma$)

Ознака	Фемінінні (1)	Маскулінні (2)	Андрогінні (3)	t-критерій (1,2)	t-критерій (1,3)	t-критерій (2,3)	P ≤	P ≤	P ≤
Соціальні ролі	13,15 ±1,95	5,6± 4,34	5,75± 2,92	7,09	9,42	0,13	0,001	0,001	-
Сімейні ролі	7,75± 2,53	2,9± 2,31	2,8± 1,64	6,33 4	7,34	0,16	0,001	0,001	-
Професійні ролі	2,05± 1,57	1,1± 1,05	0,7± 1,03	2,25	3,21	1,22	0,05	0,01	-
Інші соціальні ролі	3,02± 2,25	1,8± 1,56	2,3± 1,49	3,02	2,23	1,04	0,01	0,05	-
Індивідуалізовані характер-ки	6,4± 2,44	14,1± 10,31	14,25± 2,92	3,25	9,27	0,06	0,01	0,001	-
Фемінінні характер-ки	3,01± 1,45	0,5± 0,76	1,95± 1,79	6,82	2,04	3,33	0,001	0,05	0,01
Маскулінні характер-ки	0,15± 0,37	6,2± 4,62	1,65± 1,53	5,83	4,26	4,18	0,001	0,001	0,001
Нейтральні характер-ки	3,15± 1,57	7,4± 5,49	11,01± 2,34	3,33	12,47	2,7	0,01	0,001	0,01

Отже, в структурі я-образу особистості у дівчат фемінінного типу гендерної ідентичності провідне місце займають їх соціальні ролі і їх міжособистісні стосунки, в основному в сімейній сфері, яка є для них найбільш значущою. Можливо, їх самооцінка складається з обліку успішності/неуспішності їх в сімейному середовищі, що вони більш орієнтовані на соціальні і комунікативні уміння, і їх соціальна ідентичність для них більш значуща, ніж особистісна. Вони описують себе такими характеристиками як: що любить, кохана, хороша хазяйка, сестра, дочка, дбайлива подруга, майбутня дружина, хороша коханка, пліткар і так далі. Успішність в сімейних стосунках, можливо, є одним з основоположних чинників самооцінки фемінінних дівчат.

Можливо, в їх свідомості міцно зміцнився такий тип жіночих гендерних ролей (виділених Оксаною Кись), як «Берегиня», головною системоутворюючою домінантою образу якої є роль хазяйки будинку, що опікає сім'ю і хранительки домітки.

Це може бути свідомим проявом у високому ступені гендерних стереотипів самооцінці особи, і можна припустити про наявність у фемінінних дівчат свідомого вибору поведінки, яка збігається з такою, що вважається в суспільстві гендерно-відповідною.

У дівчат маскулітного і андрогенного типів в структурі я-образу особистості провідне місце займають їх особистісна ідентичність. Можливо, для їх самооцінки більш значущі їх індивідуалізовані характеристики, а не їх соціальні ролі і взаємодії. Вони оцінюють себе виходячи з їх індивідуальних особливостей, а не з характеру взаємодії і спілкування з навколишнім світом.

У дівчат маскулітного типу переважають особистісні риси, стереотипно пов'язані з образом чоловіка. Маскулітні дівчата описують себе сильними, сміливими, самостійними, агресивними, цілеспрямованими і тому подібне.

У структурі я-образу в групі андрогенних дівчат достовірно частіше переважають нейтральні індивідуалізовані характеристики – особистісні риси, що не включаються в стереотипні характеристики маскулітності-фемінітності, описують себе як веселих, красивих, добрих, ледачих, працелюбних і ін. Також в рівній мірі включені самовизначення фемінінних і маскулітних характеристик. Ймовірно, що представники цього типу виховувалися в ситуації менш жорстких нормативних вимог, пов'язаних зі статево специфічною поведінкою.

Можливо, у дівчат андрогінного і маскулітного типів формується новий тип гендерної ролі, при якому самовизначення особи у меншій мірі будується з її соціальних ролях, а більшою мірою з індивідуалізованих характеристик і в даному випадку можна зробити висновок про наявність нестатево типізованого я-образу.

Висновки. Я-образ, як правило, зберігається незмінним в перебігу життя, а очікування, життєві інтереси, риси особистості і статево-рольова поведінка можуть повільно змінюватися внаслідок накопиченню життєвого досвіду.

Проведене дослідження дозволяє припустити, що в структурі я-образу особистості у дівчат фемінінного типу провідне місце займають їх соціальні ролі і їх міжособистісні стосунки, в основному в сімейній сфері; так само це може бути свідомим проявом у високому ступеню гендерних стереотипів в поведінці та самооцінці особистості.

У маскулітних і андрогінних дівчат в структурі я-образу особистості провідне місце займають їх особистісна ідентичність. Можливо, для їх самооцінки більш значущими є їх індивідуалізовані характеристики, а не їх соціальні ролі і взаємодії.

У маскулінних дівчат переважають характеристики, що стереотипно пов'язані з образом чоловіків. У дівчат андрогінного типу в структурі я-образу в рівній мірі представлені як маскулінні, фемінінні, так і нейтральні індивідуалізовані характеристики. Самовизначення маскулінних і андрогінних дівчат у меншій мірі спирається на їх соціальні ролі, а більшою мірою залежить від індивідуалізованих характеристик, що може свідчити про гармонійний я-образ.

Література

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, N 52) – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2866-15>.
2. Кіреєва У. Психологічний аналіз Я-концепції у контексті самосвідомості / У. Кіреєва // Психологія і суспільство. – 2010. – № 1. – С. 120–130.
3. Маньшин М.Е. Анализ подходов к определению понятия «Я» [Электронный ресурс] / М.Е. Маньшин. – Режим доступа: [http:// bogutko.nm.ru/papers/subject2/manshin.htm](http://bogutko.nm.ru/papers/subject2/manshin.htm).
4. Основи теорії гендеру: навчальний посібник / відп. ред. М.М.Скорик. - К.: «К.І.С.»2004. – 536с.
5. Клєцина И. С. Практикум по гендерной психологии / И. С. Клєцина. – СПб. : Питер, 2003. – 479 с.